

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Karola Kwietniewskiego

pt. „Stabilność polityczna w kontekście bezpieczeństwa obszaru postradzieckiego”

Rozprawa doktorska mgr Karola Kwietniewskiego pt. „*Stabilność polityczna w kontekście bezpieczeństwa obszaru postradzieckiego*”, została napisana na Wydziale Bezpieczeństwa WAT pod kierunkiem prof. dr hab. Jerzego Zalewskiego. Temat pracy bardzo ważny, a moment podjęcia problematyki – odpowiedni, ponieważ kształtowanie stabilności i bezpieczeństwa na obszarze postradzieckim ma istotny wpływ na ład międzynarodowy a zwłaszcza na bezpieczeństwo europejskie. Obszar postradziecki jest istotnym i ważnym problemem poznawczym nie tylko ze względów naukowych, w których istnieje potrzeba poszukiwania determinantów określających ten ład, ale także jest ważny dla kreatorów polityki wschodniej, zarówno polskich, jak i unijnych.

Choć termin „stabilność polityczna” jest bardzo często stosowany dla oddania kondycji państw, zarówno przez badaczy polityki, jak i rozmaitych analityków, to wciąż brakuje jego jednoznacznej definicji. Dlatego dobrze się stało, że Doktorant podjął się trudu określenia nie tylko istoty stabilności politycznej, ale także analizy tego zjawiska na obszarze postradzieckim.

Jak słusznie stwierdza Allison McCulloch ¹ pojęcie „stabilność polityczna” jest bardzo trudne do zdefiniowania. Badaczka ta wskazuje jednak, że o stabilności politycznej państwa zwykle mówi się w sytuacji braku wybuchów przemocy i zarazem istnienia porządku publicznego, co łączone jest z kwestią trwałości rządów, ich legitymacji oraz skuteczności działania, a nadto z brakiem strukturalnych zmian. Zauważa też, że nawet w skonsolidowanej demokracji pojęcie stabilności politycznej wiąże się z istnieniem pewnego ograniczonego stopnia niepewności odnośnie stałości wskazanych elementów, choć zarazem powinno ono zakładać przynajmniej trwałe przestrzeganie reguł konstytucyjnych. Arend Lijphart ² stwierdza z kolei, że w demokracji o stabilności politycznej można mówić wówczas, gdy istnieje duże prawdopodobieństwo, iż pozostanie ona demokracją i gdy zarazem przypadki wybuchu przemocy politycznej są rzadkie lub poziom zagrożenia wystąpieniem tego zjawiska jest niewielki.

Mgr Karol Kwietniewski – słusznie stwierdza, że stabilność polityczna obszaru postradzieckiego jako pole badań naukowych, jest problematyką wąsko rozpoznaną, zarówno na gruncie polskiego piśmiennictwa naukowego czy też rosyjskiego i

¹ Does Moderation Pay? Centripetalism in Deeply Divided Societies, „Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics”, vol. 12, nr 2, 2013, s. 115,

² Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration, Yale University Press, New Haven CT.1977, s. 4

angielskojęzycznego. Kwestie te są najczęściej analizowane *ex post* w kontekście następstw bez uwzględnienia całościowego spektrum czynników sygnalizujących ryzyko w postaci utrwalania się niestabilności politycznej, ekonomicznej i społecznej wskutek zachowań decyzyjnych podejmowanych przez główne ogniwa państwa (str.8).

Poprawnie przyjęta hipoteza zakłada, że stabilność polityczna Białorusi i Gruzji wykazuje częściowe podobieństwo i zarazem znaczące różnice aksjonormatywne i funkcjonalne, adekwatnie wpływające na jakość bezpieczeństwa narodowego, wskazując przy tym dyfuzję zagrożeń bezpieczeństwa na obszarze poradzieckim. W pracy przyjęto także hipotezy cząstkowe, jak; stabilność i niestabilność polityczna są czynnikami determinującymi charakter bezpieczeństwa narodowego i regionalnego; ekspansjonizm rosyjski posiada kluczowy wpływ na proces destabilizacji obszaru postradzieckiego; stabilność polityczna na Białorusi i w Gruzji posiada istotny wpływ na jakość bezpieczeństwa „obszaru postradzieckiego”. W celu weryfikacji powyższych założeń przyjęto poprawnie zmienne: 1. zmienna zależna – „niestabilność polityczna” i integralnym elementem *status quo* bezpieczeństwa obszaru postradzieckiego; 2. zmienna niezależna – wyznacznikiem kształtowania stabilności politycznej Białorusi i Gruzji.

Zasadniczym celem pracy -jak twierdzi Doktorant- jest identyfikacja i interpretacja wyznaczników kategorii stabilności politycznej w ujęciu; 1) Stanu (wskaźnik ilościowo-jakościowy) i 2) sytuacji (otwarty zbiór wydarzeń) oraz 3) wpływu wyróżnionych czynników na jakość bezpieczeństwa danego państwa i całościowo obszaru poradzieckiego. Doktorant poprawnie konkluduje, iż przez stabilność należy rozumieć zdolność państwa do zachowania (w wyznaczonym przedziale czasu) ilościowych i jakościowych właściwości ładu wewnętrznego i zewnętrznego, bezpieczeństwa politycznego, gospodarczego i społecznego oraz posiadania zdolności nawiązywania autonomicznych kontaktów z otoczeniem zewnętrznym, w tym rozpoznawaniu wyzwań i zagrożeń środowiska bezpieczeństwa.

Główny problem badawczy został ujęty w formie pytania: *w jaki sposób należy sformułować koncepcje stabilności politycznej bezpieczeństwa obszaru poradzieckiego w kontekście studium przypadku Gruzji i Białorusi?* W tym wypadku pozwolę sobie zauważyć, że problem badawczy nie powinien odnosić się do pytania – jak należy sformułować koncepcje- ale powinien raczej określić zakres i charakter analizy stabilności politycznej. Jednak postawienie następnie pięciu pytań badawczych dowodzą, że Doktorant poprawnie rozumuje i rozwiązuje problem stabilności politycznej w kontekście Gruzji i Białorusi.

Strukturę pracy stanowią; wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie i bibliografia.

Wstęp spełnia swoje zadanie, doktorant uzasadnia w nim wybór tematu pracy, określa cel, hipotezę główną i hipotezy szczegółowe, przedstawia pytania badawcze i metodologię.

Przedmiotem analizy pierwszego rozdziału były problemy dotyczące kategoryzacji i niejednoznaczności tego pojęcia w ujęciu opisowym i wartościującym. Jak podkreśla Autor „mimo szerokiego zastosowania aparatury naukowej i jej łączenia z potocznym postrzeganiem stabilności politycznej, zdefiniowanie jej *inunctim* nie jest w pełni precyzyjne. Społeczna percepcja nader często kojarzy stabilność z równowagą strukturalną i normatywną

przestrzeni publicznej, zapewnieniu uznanego ładu społecznego i brakiem zagrożeń bezpieczeństwa, przeważnie socjalnego”. Rozdział ten spełnia także funkcję doprecyzowania i uzasadnienia przedmiotu badania. Kończy się konkluzją, że występuje wiele podejść teoretycznych i różne rozumienia kategorii stabilności politycznej. Doktorant pokazał, że swobodnie porusza się w literaturze przedmiotu nie tylko z zakresu stosunków międzynarodowych, lecz także nauk społecznych.

W drugim rozdziale analizie poddano jakościowe wyznaczniki bezpieczeństwa obszaru postradzieckiego. Przedmiotem analizy były następujące problemy badawcze; przejawy omnipotencji Federacji Rosyjskiej, polityka aktywnej destabilizacji, „kolorowe rewolucje” a stabilność polityczna obszaru postradzieckiego, międzynarodowe mechanizmy stabilizujące. Doktorant słusznie zauważa, iż „niestabilność polityczna państw obszaru postradzieckiego w rozumieniu czasowości/nietrwałości oraz przejawy emancypacji ze strony jednostek polityczno-terytorialnych wchodzących w skład Federacji Rosyjskiej, jak również akceptacja reform demokratycznych spotkały się z kontradziakami Kremla” (str. 59). Należy zauważyć, że Rosja od początku kształtowania swej państwowości po 1991 roku, z nieufnością podchodziła do inicjatyw Zachodu w zakresie reform na obszarze postradzieckim, a po zainicjowaniu Partnerstwa Wschodniego przez Unię Europejską, wprost z wrogością. Zakres i charakter powyższych problemów jest interesujący i dowodzi dobrej znajomości tematu Doktoranta. Mankamentem jest jednak brak podsumowania/ wniosków, które powinny znaleźć się na końcu rozdziału. Zasadnym byłoby np. odniesienie się do głównego tematu pracy, tematu rozdziału w nawiązaniu do hipotez postawionych we Wstępie.

Przedmiotem analizy III rozdziału pracy jest „stabilność polityczna” Gruzji – charakter bezpieczeństwa państwa. Analizowano w nim problemy badawcze, jak; fluktuacja gruzińskiej stabilności, deficyt pragmatycznego przywództwa, polityka gospodarcza, „gruzińska terapia szokowa”- wzmacnianie stabilności politycznej, gruziński model pokojowej transformacji władzy. Doktorant chronologicznie poddaje analizie poszczególne problemy, odwołując się do fachowej i aktualnej literatury przedmiotu. Uważam jednak, że opisując wojnę rosyjsko-gruzińską z 2008 r. zbyt mało jest wniosków dla całego procesu przemian systemowych nie tylko w Gruzji, ale należałoby zauważyć, iż wojna ta miała negatywne konsekwencje dla procesów demokratyzacji w pozostałych państwach postradzieckich a zwłaszcza w państwach objętych programem Partnerstwa Wschodniego.

W kolejnym czwartym rozdziale pracy Doktorant dokonał analizy instrumentów wzmacniających „stabilność” w modelu politycznym Białorusi. Szczegółowe problemy badawcze, które zostały poddane analizie, to; uwarunkowania historyczne, geopolityczne i społeczne, boom gospodarczy po Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej, suwerenność na siłę i miękką autorytaryzm, status quo i krucha stabilność gospodarki, taktyki budowania stabilności politycznej i bezpieczeństwa. Doktorant słusznie podkreślił, iż „za najważniejszą kwestię wielowektorowej polityki zagranicznej Białorusi uznano wzmocnienie jej suwerenności narodowej i bezpieczeństwa państwa poprzez wyważoną proporcję wpływów rosyjskich względem pozostałych relacji międzynarodowych” (str. 182).

Przedmiotem analizy V rozdziału pracy było *spektrum stabilności politycznej Białorusi i Gruzji* a w nim takie problemy badawcze, jak; charakterystyka stabilności politycznej Białorusi i Gruzji, deskryptywne indeksy stabilności, koncepcje stabilności Białorusi i Gruzji, białoruska stabilność polityczna ekstrapolacja, gruzińska stabilność polityczna –

ekstrapolacja. Rozdział stanowi syntezę wyników badań prowadzonych przez autora w latach 2017-2020 w Gruzji, na Ukrainie, w Mołdawii oraz w Polsce.

Struktura rozprawy, merytoryczna zawartość poszczególnych rozdziałów wraz z systematyką ujętych w nich treści pozwala na wyrażenie opinii, że Doktorant rozumie i we właściwy sposób implementuje w praktyce badawczej podejście opisowe i eksplanacyjne. Nieco słabiej wygląda sprawa prognozy opisywanego problemu badawczego. W pracy naukowej niezwykle istotna jest oprócz funkcji opisowej oraz wyjaśniającej także funkcja prognostyczna i prakseologiczna.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż Doktorant przeprowadził wywiady eksperckie w Tbilisi, Kiszyniowie i Warszawie. Łączny czas nagrań eksperckich to 7 godzin- około 200 stron stenogramu. Metoda badania (nagrania audio) zakładała udzielenie odpowiedzi na 12 pytań głównych i pytań uzupełniających, zadanych według konwencji: ogólna wiedza i percepcja dotycząca stabilności politycznej; jej postrzeganie w układzie zmiany po i jej normalizowaniu się w kontekście bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego; charakterystyka relacji międzynarodowych, w szczególności z Rosją; próby oceny stabilności Białorusi i Gruzji i jej projekcje. Ostatnia część pytań dotyczyła porównań stabilności w Gruzji i Białorusi oraz aproksymacji bezpieczeństwa w obszarze poradzieckim.

W pracy zastosowano metody badawcze, które okazały się skuteczne w realizacji przyjętych założeń metodologicznych, jak; metodę *desk research* (analiza aktów prawnych i ich implementacji), metodę analizy systemowej, metodę analizy porównawczej, metodę decyzyjną oraz metodę statystyczną.

Plusem pracy jest także przejrzysta i konsekwentna struktura poszczególnych rozdziałów, logiczna argumentacja i dobry język naukowy.

Doktorant wykazał się znajomością literatury przedmiotu. Ma dobre rozpoznanie zarówno w literaturze krajowej, jak i anglojęzycznej. Bibliografia została poprawnie podzielona na następujące bloki tematyczne: akty prawne; deklaracje, doktryny, koncepcje, programy, raporty, sprawozdania, strategie; opracowania zwarte; artykuły w czasopismach naukowych; źródła internetowe. Zarówno w kontekście zagranicznych, jak i polskich badaczy Doktorant potrafi dokonać odpowiedniej selekcji, posiłkując się rzeczywiście wybitnymi znawcami problemu. Ponadto Doktorant wykonał 26 wykresów, 7 tabel, 7 schematów oraz 14 map, które w znaczący sposób wzbogaciły analizowane problemy badawcze.

Analizując i oceniając treści dysertacji należy zauważyć i pozytywnie ocenić adekwatność używanego aparatu pojęciowego właściwego dla nauk społecznych oraz jasny i precyzyjny język świadczący o dobrym opanowaniu warsztatu pisarskiego. Uznać należy także iż całość recenzowanej rozprawy świadczy o dobrym przygotowaniu mgr Karola Kwietniewskiego do realizacji badań naukowych.

Do negatywnych uwaga w pracy, które jednak nie przesądzają o mojej pozytywnej opinii, jest brak wniosków na końcu każdego rozdziału. Praca zyskała by bardziej gdyby Doktorant dokonał krótkiego podsumowania w odniesieniu to tematu rozdziału, jak i to tematu pracy. Ponadto Doktorant nie ustrzegł się pewnego chaosu w terminologii, jaką stosuje w pracy. Raz pisze państwa poradzieckie a innym razem kraje postradzieckie (str. 7, 8). Oczywiście w literaturze przedmiotu oba te pojęcia występują, ale autor powinien opowiedzieć się za jednym z nich.

Wydaje się, iż tak ciekawy problem badawczy, jakim jest *stabilność polityczna w kontekście bezpieczeństwa obszaru postradzieckiego* powinien być także zaprezentowany w postaci prognozy. Mógłby to być podrozdział albo rozdział poświęcony możliwym scenariuszom rozwoju wydarzeń, co jest zresztą zalecane w nauce zgodnie z funkcją prognostyczną i prakseologiczną.

Konkluzje

Podsumowując należy stwierdzić iż zaprezentowane w kolejnych częściach rozprawy charakterystyki i analizy oraz sformułowane na ich podstawie oceny potwierdzają nie tylko zasadność ale także wagę podjętego problemu badawczego. Badania i prezentacja ich wyników zostały zrealizowane zgodnie z regułami metodologicznymi przyjętymi dla prac doktorskich z zakresu nauk o bezpieczeństwie. Prowadzone w kolejnych częściach rozprawy dociekania cechuje rzeczowość oraz dobre umocowanie źródłowe. Dostrzec należy także i podkreślić walor aktualności informacyjnej oraz interdyscyplinarne podejście badawcze z wyraźnie zaznaczoną dominacją spojrzenia właściwego dla nauk o bezpieczeństwie. Dodać należy, że rozprawa ma w znacznej mierze nowatorski charakter i może stanowić bardzo dobry punkt wyjście do analiz dedykowanych zarówno polityce bezpieczeństwa.

Wniosek końcowy

Zrealizowany przez mgr Karola Kwietniewskiego proces badawczy oraz przygotowane w oparciu o uzyskane w jego ramach rezultaty wnioski końcowe oraz postulaty odnoszące się do dalszych kierunków badań wskazują na dobrą orientację w odniesieniu do podjętej w rozprawie problematyki. Dowodzą one także dojrzałości badawczej Doktoranta nie tylko w zakresie analizy ale także syntezy i formułowania uogólnionych konkluzji. Zważywszy na powyższe wnioskuję o wyróżnienie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie mgr Karola Kwietniewskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

